

KUREJOEN HISTORIAA

Lähteet: Heikki Junnila. Alajärven historia. 1999
 Museovirasto. Maiseman muisti. 2001

1.1 Esihistoriallinen aika

Etelä-Pohjanmaan Järviseutuun kuuluvan Alajärven Kurejoki on Ähtävänjoen vesistöön kuuluva joki, jonka kautta Lappajärveen virtaavat yläpuolisen vesistön Kuninkaanjoen ja Alajärven vedet. Kurejokilaakson rannoilta tunnetaan useita kiviakautisia asuinpaikkoja, joilla on asuttu mesoliittisen kiviakauden lopulla, noin 6300-5000 eKr. Silloin merenranta oli noin 85-95 metriä nykyistä korkeammalla. Kurejokilaakso muodosti pitkän etelään suuntautuvan merenlahden, jonka perukka ja jokisuus oli nykyisen Koskenvarren tienoilla. (Museovirasto.Maiseman muisti.Helsinki.2001) .

Heikinkankaan ja Rasin alueella on tehty kaivauksia vuosina 1947 ja 1948 ja sieltä on aikojen kuluessa löytynyt lukuisia kiviakautisia esineitä. Oskari Juutin maalla tehtyjen kaivausten löytöaineisto käsittää kvartsisiesineistöä, mm. nuolenkärkiä, ja sen lisäksi kulttuurikerroksesta on löytynyt useita tulisijoja, muutamia paalunjälkiä sekä palaneita luunsiruja sisältänyt, kivillä peitetty kuoppa.

Kurejoen Rasi kuuluu löytöaineistonsa ja tutkimushistoriansa puolesta maamme mesoliittisen kiviakauden merkittävimpiin muinaisjäännöksiin. Se on toistaiseksi ainoa Kurejokilaakson arvokkaaseen kulttuurimaisemaan sisältyvistä esihistoriallisista asuinpaikoista, joita on tutkittu. Ilmeisesti asutus ei kuitenkaan ollut kiinteää, vaan paikalla leiriydyttiin kalastus- ja hylkeenpyyntimatkoilla (Junnila, H., Alajärven historia.Jyväskylä .1999) Myöskään tämän jälkeen (- 2000 eKr) Kurejoella ei ollut pysyvää asutusta - kalastajilla ja metsästäjillä ei ollut vakinaisia asuinpaikkoja. Kampakeraamisen ja myöhemmän nuorakeraamisen kulttuurin aikana Ähtävänjoen vesistöalueen kiviakauden asukkaat siirtyivät Kurejoelta Lappajärven pohjoispuolelle ja Evijärvelle. Viimeisen jääkauden jälkeisenä ilmastollisesti suotuisana kautena Alajärvellä menestyvät tervaleppä, jalava, lehmus ja vesipähkinä. Ilmastollisesti suotuisa kausi päättyi noin 2000 vuotta sitten ja jalot lehtipuut väistyvät kuusen tieltä. Pronssi ja rautakaudella Kurejoki toimi vilkkaana matkareittinä erämaaseuduilta meren rannikolle.

Alajärvestä Lappajärveen laskeva Kurejoki sai alajärveläismurteisen nimensä taruhoitoisen pirkkalaispäällikön, Matti Kurjen mukaan. Kurejoen Sikkilän talo perustettiin 1500-luvun alkupuolella Lempäälän Sikkilän uudisasukkaiden toimesta.

Kurejoen varsille ja Alajärven ympäristöön tunkeutuneet uudisasukkaat joutuivat vastakkain erämaiden omistajien ja perinteiden kanssa.

1.2 Maanviljelyksen kehittyminen

1400-luvulta lähtien maanviljelyksen ja karjanhoidon kehittyminen vähensi erämetsien ja kalavesien merkitystä. Myöskin kruunu suosi uudisasukkaita erämiesten pyyteitä vastaan. Savolaiset etsivät 1400-luvun jälkipuolelle asuinsijoja Kurejokilaaksosta asti. Tulvavesiltä suojeltuneet rinteet sopivat hyvin viljeltäviksi 1500- luvulta lähtien ja Strangin ja Sikkilän ensimmäisten peltolohkojen raivaaminen alkoi jo 1400- luvun lopulla. Strangin talon asukkaat tulivat Pietarsaaren-Kokkolan seudulta ja Sikkilän talon alkuperäiset asukkaat ilmeisesti Satakunnasta. Vuosina 1556-1567 Kurejoen maakirjakylään merkittiin kuusi taloa; Juute eli Juutlaukkonen, Sissala, Sihtala eli Anttila, Lillhök, Höri ja Torpen eli Turpela. Muutaman vuosikymmenen aikana Kurejoen kylään nousi kahdeksan asumusta, jotka sijaitsivat 7-8 kilometrin matkalla jokilaakson rantamilla. Länsirannalle asutus tuli hiukan aurinkoita itärantaa myöhemmin.

Länsirannalla sijaitsevassa Juutissa asui ruotsalaisia ”juutteja” 1600-luvulla ja 1700-luvulla talonnimi sai uuden asukkaan mukaan liitteen Laukkonen. Näinä aikoina joen nimi esiintyy kartoissa muodossa Kurenjoki. Kurejoen Sillanpään ja Isoniemen verotalot saivat alkunsa 1690-luvulla.

Talollisille aiheuttivat 1500-luvulla vaikeuksia kruunun vaatimat vakinaiset ja ylimääräiset verot, sotilaiden kyyditykset, sotaväenotot ja toistuvat katovuodet. 1600-luvulla verotusta helpotettiin jakamalla talot manttaaliluokkiin veronmaksukyvyyn mukaan. Vuoden 1719 tietojen mukaan Kurejoen talot olivat lähes poikkeuksetta ns. veroautioita eli veronmaksukyvyttömiä.

Asukkaat ja karja tallasivat joen itärantaa myötäilevän tien, joka kelpasi kärryiksi 1600-luvulla. Nautakarja ja lampaat käyskentelivät kesäisin metsissä ja nevoilla ja vanhoilla kaskiahoilla. Vasikat ja siat olivat kotipiirin tarhassa. Karjaa ei päästetty metsiin ilman paimenia, koska pedot olivat uhkana. Laitumet olivat kyläkuntien yhteislaitumia. Kalastus ja metsästys toivat oman lisänsä ruokapöytään.

Viljelmät laajenivat keskimäärin 2,5 ha:n suuruisiksi 1600-luvun alussa. Pääviljelykasvi laidunten ohella oli ohra 1600-luvun puoleenväliin saakka, jolloin rukiin merkitys kasvoi. Vesimyllyt jauhoivat viljaa Kurejoen koskissa, mutta veneliikennettä varten oli jätettävä vähintään viiden metrin levyinen vapaa väylä eli ns. kuninkaanväylä. 1690-luvulla katovuodet seurasivat toistaan ja tulvavedet aiheuttivat vahinkoja myllyille.

Terva oli tärkeä toimeentulonlähde 1600- ja 1700-luvuilla ja Kurejoenkin talolliset kuljettivat tervansa Uuteenkaarlepyyhyn ja Pietarsaareen.

1770-luvulla Kurejoella oli 36 tilaa ja 1780- ja 1790-luvuilla perustettiin yhdeksän uutta tilaa.

1850 Kurejoella oli 63 tilaa. Tänä aikana väestönkasvu oli ripeää. Tilallisten ja heidän perheidensä lisäksi väestöön kuului ns. itsellisiä eli mäkitupalaisia ja mökkiläisiä sekä torppareita.

1700-luvulla, isonvihan jälkeen talolliset tekivät yhtiömiesopimuksia lähinnä sukulaistensa kanssa taloutensa kohentamiseksi ja työvoimansa turvaamiseksi.

Isojako 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa edisti ulosmuuttoja ahtaaksi käyneiltä Juutlaukkosen, Anttilan, Hörin ja Sikkilän talon tonteilta. Jo vuonna 1858 kruunun viranomaiset suunnittelivat ”käytännöllisen maamieskoulun sijoittamista Sikkilän talon maille. Sikkilä jaettiin myöhemmin Sikkilän, Metsäpellon ja Keltikankaan tiloihin. Omistussuhteiden vuoksi koulun perustaminen ei vielä tuolloin onnistunut, vaan se vietiin Saarijärven Tarvaalaan. Vasta 1925 koulu perustettiin Keltikankaan tilalle.

1800-luvun alussa tilojen koko oli Kurejoella keskimäärin 16 ha. Koko Alajärvellä tilojen keskikoko oli 10 ha. Ankaraa raivaustyötä oli siis tehty vuosikymmenten aikana runsaasti.

Uutena viljelykasvina tuli peruna ja sen lisäksi viljeltiin hampua ja pellavaa sekä tietysti ohraa ja ruista. Taloissa oli myös humalatarhoja ja ”nurkan takaista” tupakkaa viljelyksessä.

1860-luvulla olivat taas vuorossa katovuodet ja pettuleipä oli pääasiallinen ravinto varakkailta talollisillakin. Suurimmassa ahdingossa oli tietysti tilaton väestö ja kerjäläisiä tuli pohjoisesta laumoittain. Keväällä 1868 kuvernööri lähetti Alajärvelle avustusta sairaalan ja köyhäinmajan perustamista varten. Kurejoen Sorvarin talon maalle, riiheen, eustupaan tai tyhjäksi jääneeseen asuinrakennukseen, varustettiin sairaala yli 60 hengelle. Köyhäintalo sijoitettiin Kurejoen länsirannalle Juutlaukkosen maalle ja toinen Sikkilään. Köyhäintaloissa ruokittiin muutaman päivän aikana 700 henkeä, moni nälkiintynyt kuitenkin menehtyi liialliseen ravintoannokseen.

Maamiesseuran ja meijeriyhtiön perustaminen kertoivat Alajärven maatilatalouden ripeästä kehityksestä 1880-luvulla. Koneet alkoivat pikkuhiljaa tulla maanviljelijän avuksi. Varsta vaihtui aluksi 2 tai 4 miehen pyörittämään puimakoneeseen eli ”riihikoneeseen” 1800-luvun lopulla. Hevoskiertoinen puimakone yleistyi 1900-luvun alussa. Vuonna 1908 Kurejoen isännät perustivat

Kurejoen puimaosuuskunnan. He hankkivat Göta-merkkisen puimakoneen ja voimanlähteeksi 9-hevosvoimaisen lokomobiilin. Talviajaksi höyrykone vuokrattiin Albert Ketosen Kurejoen Hilapielen myllyn voimanlähteeksi. Raskaan koneen siirtämiseen tarvittiin kaksi hevosta.

Peruna ja kaura olivat lisänneet merkitystään asukkaiden ja karjan tärkeinä ravintokasveina. Samoin karjatalouden tuotto suhteessa viljanviljelyyn parani. Heinänviljely kehittyi ja hankittiin hevosvetoisia haravakoneita. Perunanostotalkoista tuli perunanviljelyn lisääntyessä yleinen tapa, joka jatkui aina 1960-luvulle asti.

Kurejoen meijeri aloitti toimintansa jo 1886 Lillstrangin rannassa. Voimanlähteenä oli höyrykone. Voita vietiin jopa Englantiin saakka, mutta tuotto jäi huonoksi. Varsinkin kun eräs Bergroth, jolle meijeri myöhemmin vuokrattiin, katosi syksyn pimeyteen mukanaan 2000 markan maitotilit. Vuonna 1900 meijeri koneistoinen paloi. 1906 Kurejoen Hyöritinginharjulle perustettiin osuusmeijeri, jonka toiminta kuitenkin kärsi maidon puutteesta. Karjatalous oli kuitenkin kehittynyt muun maatalouden tapaan sekä jalostustoiminnan, että karjan hoidon ja ruokinnan osalta. Juho Seppä-Lassila tukiryhmineen osti toimintansa lopettaneen Kurejoen osuusmeijerin 1917. Seuraavana vuonna meijerin ja sahan osti ruotsalainen Alfa Oy. Meijerin isännöitsijä, sveitsiläissyntyinen Edvard Bytz laajensi meijerin toimintaa juustonvalmistuksella. Vuonna 1923 meijeri vaihtoi taas omistajaa ja vuonna 1925 se paloi. Anttilankosken läheisyyteen nousi uusi meijerirakennus vuonna 1926, joka palveli laajasti alajärveläisiä ja Lappajärven Ylipään maidontuottajia ja ennen talvisotaa jopa Lehtimäen Länsikyläläisiä. Myöskin osuusmeijeri edisti omalta osaltaan karjanhoidon kehittymistä. Kurejoen Uudella Osuusmeijerillä oli kilpaileva yritys Hoiskossa eli Alajärven Osuusmeijeri.

Metsät olivat jo tervanpolttoaikaan muodostaneet tärkeän tulonlähteen. 1800-luvun jälkipuolella tervanmyyntimatkat suuntautuivat pääasiallisesti Vaasaan. Valtion metsämaiden ensimmäiseksi ”vosmestariiksi” eli metsänhoitajaksi määrättiin vuonna 1860 V. Vikberg, joka asettui Kurejoen Höriin. Kurejoen Rottalassa taas asui aluksi Johan Thome, jonka perheeseen kuului myös myöhemmin taidemaalarina menestystä saanut Werner Thome.

Myös mekaaninen puunjalostus alkoi kehittyä. Vuonna 1907 Kurejoen Osuusmeijerin johtokunta perusti Osuus-Höyrysaahan Hyöritinginharjulle. Puutavara kulki uittamalla jokea myöten, mieluummin kevättulvien aikana.

Vuonna 1935 metsänhoitaja Eino Taimisto sai pitäjän tilanomistajat – erityisesti maamieskoulua käyneet kurejokelaiset – vakuuttamaan metsänhoitoyhdistyksen tarpeellisuudesta. Maanomistajat pystyvät palkkaamaan metsätalousneuvojan edellisten talvien hyvien puutavarakauppojen ansiosta. Hoisko Oy, Kurejoen Saha Oy, Granforssin saha ja Möksyn saha hankkivat tukkinsa pääasiallisesti Alajärven metsänomistajilta. Kurejoella toimiva suksitehdas tarvitsi raaka-aineekseen koivua. Puuta kuljetettiin tietysti myös Ähtävänjoen suuseudun suurille metsäyhtiöille. Uitot päättyivät Alajärven vesistöissä 1960-luvulla Tiet ja kuljetusvälineet paranivat ja toisaalta puutavaran hävikki uitoissa oli melko suuri.

Pulavuodet pakkohuutokauppoineen koettelivat 1930-luvulla kovin myös ja etenkin Kurejoen kylää. Vuosina 1931-36 97 joutui vararikoon 97 alajärveläistä. Vararikoon joutuneet asuivat pääasiallisesti Alajärvenkylässä ja Kurejoella. Monet pakkohuutokaupatuista tiloista palautuvat kylä myöhemmin entiselle omistajilleen.

Maanmittarit lohkoivat torppareista ja suuresta joukosta mäkitupalaisia itsenäisiä pientilallisia. Vuonna 1940 maa- ja metsätalous työllisti 83 % ammatissa toimivista alajärveläisistä. Pientilalliset hakivat leivänlisää metsä- ja uittotöistä vieraan palveluksessa. Nopeasti hupeneva itsellisten joukko

ja sekatyömiehet täydensivät maa- ja metsätalouden tilapäistyövoimaa ja ilmestyivät myös rakennuksille kirvesmiesten, muurarien ja maalarien apulaisiksi. Alajärven ja Kurejoen mökkikylien ensimmäiset asumukset purettiin ennen talvisotaa. Alajärvi kuului 1900-luvun alussa maanmittari J.H. Aallon maanmittauspiiriin ja perhe vietti kesänsä vuodesta 1910 lähtien Kurejoen Lillstrangissa. Alvar-poika osallistui kylän lasten kisoihin ja kolttosiin ja J.H. Aalto tuli tunnetuksi arvokkaasta ryhdistään, ja häntä nimitettiinkin ihailevasti ”meidän Mannerheimiksi”.

Maamiesseurojen perustaminen ja niiden vilkas toiminta maatalousnäyttelyiden järjestäjinä ja maatalouskoneiden vuokraajina veivät maatalouden kehitystä eteenpäin 1910-1940-luvuilla. Kurejoen maamiesseura perustettiin 1915 ja sen naisosasto vuonna 1928. Naisosastot järjestivät iltamia kangaspuiden ja pitokaluston hankintaa varten. Vuonna 1936 naisosasto osti mm. niittokoneen. Sota-aikana osasto hankki perunajauhomylyn ja valmisti siirappia sokerijuurikkaista ja porkkanoista. Ostokankaiden puutteen vuoksi maatalousnaiset aloittivat pellavanviljelyn. Myöskin kotipuutarhanhoidon edistäjinä naisosastot toimivat ansiokkaasti, sekä järjestivät kutoma- ja keittokursseja. Kurejoen naisosasto keräsi varoja myyjäisillä, arpajaisilla ja ompeluseuroilla. Vuonna 1981 sijoitettiin mehuasema Kurejoen meijerille, myöhemmin se toimi maatalousoppilaitoksella.

Pitäjän ensimmäiset traktorit, Kurejoen Myllykankaan ja Paalijärven Joensuun rautapyöräinen Fordson, helpottivat peltojen muokkaustyötä 1920-luvun keskivaiheilta lähtien. Vuonna 1941 pitäjässä oli 8 traktoria. Maamieskoulu, joka oli perustettu 1925, hankki kylvö- ja perunannostokoneen 1920-luvulla. Niittokoneita oli 1940-luvulla noin joka toisella viljelmällä. Myös perunannosto, harava- ja kylvökoneet yleistyivät 1940-luvulla. Vuonna 1952 kurejokelaiset viljelijät hankkivat Massey Ferguson leikkuupuimurin.

Maatalousneuvonnan tehostuminen näkyi myös peltojen kunnossa ja sadoissa. Tauno Kotipelto ja Olavi Sippola tarjosivat maataloustietoa pienviljelijöille, joilla ei ollut edellytyksiä maataloutensa kehittämiseen ennen tilan itsenäistymistä. Pulavuosien jälkeen Alajärvi oli rukiin ylituotantoaluetta ja hyvinä vuosina myöskin kauraa riitti myyntiin. Vehnänviljely keskittyi Alajärven ympäristön ja Kurejoen viljelmille. Sitäkin myytiin Pohjanmaan rannikkoseuduille vähäisestä tuotannosta huolimatta. Karjanomistajat saivat säännöllisiä tuloja Osuusteurastamo Itikalta, Alajärven osuusmeijeriltä ja teurastajilta. Maidon ja lihan myynti lisäsi Kurejoen kylän varallisuutta. Metsien arvonnousun takia karjojen vapaata laiduntamista metsissä ja laiduntaminen siirtyi vähitellen aidatuille haka- ja kytömaille. Erityisesti 1960-luvun jälkipuolella ja 1970-luvulla maataloustuottajat keskustelivat huolestuneina tulevaisuudestaan. Oli menossa paikallaan polkemisen kausi ja maahenki oli vähentynyt.

Vuonna 1918 oli perustettu hevosjalostusyhdistys, puuhamiehinä mm kurejokelaiset Juho Seppä-Lassila ja Arne Myllykangas. Yhdistyksen johtokunta lähetti säännöllisesti edustajansa Etelä-Pohjanmaan hevosjalostusliiton kokouksiin ja järjesti talvisin kilpa-ajoja Kurejoen ja Alajärven jäällä. Muita toimintamuotoja olivat varsanäyttelyt ja jäsenten yhteiset varsalaitumet.

Vuonna maatalousministeriö perusti maamieskoulun Kurejoen Keltikankaan tilalle, jonka päärakennuksessa kruununvouti Frithiof Lagus asui aikaisemmin. Koulun perustaminen näkyi tietysti myös lähialueen maatalouden kehittymisenä, joskin Koskenvarren nuoria maamieskoulun käyneitä miehiä nimitettiin turnusupseereiksi, koska talouslaman jälkeen valveutuneet viljelijät täydensivät karjansa ruokintaa rehujuurikkaalla eli turnipsilla. Kurejoelle perustettiin myös karjantarkastusyhdistys vuonna 1927. Vuonna 1949 Kauppakunnan Kurejoen myymälä myi ensimmäisen lypsykoneensa Olavi Isoniemelle.

1.3 Rakentaminen, kulkureitit ja tiedonvälitys

Kivikautisesta kota-asumisesta oli pikkuhiljaa asutuksen vakiintuessa siirrytty savupirtteihin, joissa asuttiin Kurejoellakin aina 1800-luvun alkuun asti, tilaton väestö jopa 1800-luvun jälkipuolelle asti. Pihapiirin rakennuksiin kuuluivat riihi, aitat, luhti, navetta, talli rehulato, liiteri ja sauna. Kivinavetat yleistyivät 1800-luvun alkupuolella.

Perimätiedon mukaan nimismies rakennutti vankityövoimalla Kurejoen itärannalle herraskartanotyyllisen asuinrakennuksen, jonka kirkkoherra Jakob Fellman asutti 1830-1840-luvuilla. Tämän Rottalan tilan osti 1870-luvulla talollinen Heikki Lillstrang.

Vuoden 1742 kyläjärjestysohjeen tarkoituksen oli kylien järjestyksen ja maatalouden kohentaminen. Ohje sisälsi määräyksiä aitojen rakentamisesta, yhteismetsien käytöstä, karjan laiduntamisesta, kyläteiden hoidosta ja paloturvallisuudesta. Näitä valvoi oltermanni. Ohjeet keväisin ja syksyisin järjestettävistä palotarkastuksista olivat tarpeen tiheästi asutetussa Kurejoenkylässä.

Tervanpolton kulta-aikana lehtimäkeläiset ja soinilaiset käyttivät kaupunkimatkoillaan Hörin Lehtimäen tietä, joka raivattiin kangasmaalle valtion avustuksen turvin 1820-1830-lukujen vaihteessa. Vesireittejä ja jääteitä käytettiin paljon, sillä varsinkin kelirikkoaikoina maantiet olivat kulkukelvottomia ja talvella lumi haittasi kulkua. Matka kävi hitaasti ja tarvittiin yöpymispaikkoja. Tällaisina toimivat kestikievarit ja ”kortteeritalot”, joita olivat Kurejoella esimerkiksi Hörin, Sikkilän ja Sorvarin talot. Vuodesta 1883 lähtien laki määräsi tielahkot lapioimaan ja auraamaan yleiset tiet – lumireellä aurattavat tieosat myytiin urakalla 5 vuodeksi.

Suomen sodan aikana tien varren asukkaat kärsivät taloudellisia menetyksiä. Venäläiset purkivat esimerkiksi Hörin lutin siltatarpeiksi, kun paikalliset asukkaat olivat purkaneet sillan estääkseen venäläisten etenemisen Kuortaneelle. Lisäksi sotilaat vaativat kyyditystä, muonaa ja rehua. Kurejoen –Lapuan maantien rakentaminen alkoi 1910.

Teitä kunnostettiin ahkerasti etenkin 1930-luvulla, koska lisääntynyt ajoneuvoliikenne rasitti hevosliikennettä varten rakennettuja teitä. Parantuneet tieyhteydet ja vilkastunut linja-autoliikenne lakkautti muiden muassa Kurejoen Lillstrangin kyytiaseman 1930-luvulla. Kurejoen ensimmäisiä yksityisautoilijoita oli kauppias Kalle Berggren, joka rekisteröi Fordinsa vuonna 1924. Teiden siirtyminen valtion hoidettaviksi 1946 tielain perusteella paransi liikenneväylien kuntoa 1950- ja 1960-luvuilla. Vuosina 1965-69 öljysorapinnoite kohensi Kurejoen paikallistietä ja Kurejoen – Lehtimäen tie sai pinnoitteen perusparantamisen jälkeen 1970-luvun alussa.

Alajärven kirkonkylän ja Kurejoen välillä oli jopa 20 päivittäistä linja-autovuoroa 1960-luvun alussa.

Kurejoen ja Menkijärven postitoimipaikat avustivat kirkonkylän postitoimistoa lähetysten jakelussa. Kurejoen postiasema muutettiin I-luokan postiasemaksi 1920-luvun lopulla. Sakarias Autio ja Milja Hemming jakoivat postia Kurejoen-Haukkalan-Isoniemen linjoilla. Jatkosodan jälkeen Kurejoen postitoimipaikka sai valtuudet kaikkiin posti- ja postipankkipalveluihin. Postinjakelu palasi hevoskuljetuksiin, koska kirjeenkantajilla ei ollut polkupyörien renkaimia. 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa otettiin käyttöön 62900-postinumerojärjestelmä.

Vuonna 1897 Alajärven virkamiehet ja kauppiat perustivat puhelinyhtiön ja saman vuoden kesällä yhtiön puhelinjohdot liitettiin Lappajärveltä Kauhavalle menevään linjaan. Linjan käyttäjistä voidaan mainita kruununvouti Frithiof Lagus, kauppias Heikki Mikkolanaho, ja agronomi Matti Näppärä. Puhelinkeskus sijoitettiin Heikki Mikkolanahon hoidettavaksi Kurejoelle. Linjat rappeutuivat 1900-luvun alussa ja uusi osuuskunta rekisteröitiin 1925. Kurejoen keskus sijoitettiin

Albert Hörin taloon. Vuonna 1938 Kurejoella oli yhdeksän puhelinta, kunnalliskodilla, poliisilla, kauppiaille ja muutamalla maanviljelijällä.

Sähköverkoston rakentaminen alkoi 1910-luvulla Koskenvarrella, josta linjaa jatkettiin Kurejoelle niin, että Mäkelän sähkölaitoksen linjat olivat vuonna 1945 21 kilometrin pituiset. Yleensä taloissa oli yksi lamppu, mutta suurkuluttajille, kuten vanhainkodille, maamieskoululle, kansakoululle ja Hyöringinharjun sahalle asennettiin sähkömittari. Kurejoen Saha Oy:n höyrykone tuotti sähkövirtaa kylälle 1920-luvun lopulta lähtien. Talouselämyksen aikana Urho Lillstrang hankki vesivoimaisen generaattorin, joka jakoi sähkövirtaa sahalle ja lähiseudun taloihin. Alajärven Sähkö perustettiin 1943?? Pärehöylät toimivat myöskin vesivoimalla ja tuulivoimalla, joskin niiden käyttö väheni voimakkaasti 1920-luvulta lähtien. Kurejoen Laitilan, Juutin, Hörin ja Myllykankaan laitokset jauhoivat viljaa 1920-luvulle saakka. Rottalankosken myllyssä jauhettiin viljaa 1940-luvulle asti. Syksystä 1945 lähtien Lapuan - Kurejoen suurjännitelinja välitti sähköä alajärveläisille. Alajärven Sähkö Oy osti pienet sähköyhtymät liittäen ne omaan verkostoonsa. Alajärven Sähkö Oy kärsi kuparijohtimien puutteesta 1950-luvun alkuun saakka ja tarjosi ajanmukaisia sisäjohtotarvikkeita ja sähköjohtoja ainoastaan joka toiselle Kurejoen kylän osakkaalle - muutama asukas sai sähkömittarin asuinrakennukseensa. 1960-luvun lopulla Etelä-Pohjanmaan voima rakensi 45 kilowoltin johdon Kurejoelta Sänkiähon muuntoasemalle. Myöhemmin pystytettiin 110 kilowoltin linja.

Sotien jälkeen alettiin suunnitella vesijohtoverkoston rakentamista. Aluksi kirkonkylän vesi tuli Höykkijärvestä ja Pynttärinharjulta, mutta kirkonseudun vesihuolto kävi riittämättömäksi nopean asutuskehityksen takia 1960-luvulla. Hyöringinharjun pohjavesikaivon valmistuminen paransi tilannetta ja vuonna 1973 Alajärven vesiosuuskunta asensi tehokkaamman vedenpuhdistamon raudan ja hiilihapon suodattamiseksi. Sillanpään – Sissalan taloudet saivat vesijohtovettä jo 1930-luvulta lähtien. Myöskin viemäriverkosto pumppaamoineen ja puhdistuslaitoksineen kehittyi 1970-luvulla.

1980-luvulla kunta hankki yli 60 ha tonttimaata kirkonkylästä, Kurejoelta, Luoma-aholta, Hoiskosta ja Menkijärveltä. Valtuuston hyväksymä asema-, rakennus- ja osayleiskaava oli käytössä Kurejoen ja Luoma-ahon kylissä. Vuosina 1984-1985 kunnanvaltuusto hyväksyi maankäyttösuunnitelmat Kurejoen, Hoiskon ja Paalijärven kyliä varten.

Määrärahojen puutteen ja Kurejoen kalastuskunnan vastustuksen vuoksi Alajärven ja Kurejoen rantojen raivaaminen, Alajärven säännöstelypadon rakentaminen ja Kurejoen ruoppaustyöt siirtyivät 1980-luvun alkuun. Töiden suorittaminen toisaalta aiheutti sen, että Kurejokea ei enää voi käyttää talvivirkistysalueena veden pinnan vaihteluiden vuoksi.

1.4 Kauppa- ja pankkitoiminta kehittyvät

Nälkävuosiin saakka alajärveläiset hakivat suolansa, suolakalansa, viljansa ja rautansa Pietarsaaresta, Uudestakaarpeesta, Kokkolasta ja Vaasasta. Kaupunkilaistavaran ostamiseksi alajärveläiset myivät tervaa, halkoja, voita, vuotia, teuras- ja riistaeläimiä. Kotimaiset markkinat toivat pitäjään rihkama-, kori-, kivivati-, piki-, öljy-, vaate-, ja kaatikauppiaita. Rihkamakauppiaiden kärryissä oli nappeja, kirjekuoria, hajusaippuaa, naskaleita ja ”tikkuvartaita”. Kauhavalaisilta sai puukkoja, lapualaisilta kaateja ja kyröläisiltä läkkiastioita ja kudinpuita. Syksyllä kiertävät kauppiaat ostivat lampaan- ja vasikannahkoja Kokkolan nahkatehtaille.

Venäläisten, kulkukauppaa harjoittavien laukkuryssien valikoimiin kuuluivat kankaat, silkkihuivit ja –nauhat, neulat, napit ja alusvaatteet.

Vuoden 1859 asetus salli maakaupan perustamisen maaseudulle. Vuonna 1861 Carl Bäck asettui Kurejoen Höriin ja vuonna 1864 Henrik Strömberg ja Matti Rapola perustivat maakaupan Kurejoelle. Verojen ja taloudellisten vaikeuksien vuoksi kauppiaat sulkiivat myymälänsä nälkävuosien jälkeen. Vuodesta 1870 lähtien Alajärven kuntakokous päätti uusien yrittäjien myyntioikeuksista ja verosta. Leski Ida Nohrström myi sekatarvaa Kurejoella ja ”Ruusa mampseli” Rosa Danielsson asettui kauppiaaksi Kurejoen Anttilan Marjaporiin. Pari vuotta Höriissä toimi myös tullimiehen leski, Rosina Lagerström. Vuonna 1877 Emil Berggren aloitti kaupanpidon Sikkilässä ja siirtyi myöhemmin Sorvariin. Maria Berggren jatkoi miehensä liikettä Sillanpäässä vuoteen 1897 saakka. Vuonna 1896 Kurejoen meijerin omistaja ja Sorvarin maakauppias Matti Näppärä sai kilpailijakseen Heikki Mikkolanahon ja Jaakko Anttila varusti maakaupan Kurejoen Anttilaan. Myös Kurejoen postitoimisto toimi Mikkolanahon tiloissa. Kurejoen postitoimisto oli perustettu 1883, postiljoonit tekivät matkaa jalkaisin, hevosella ja myöhemmin polkupyörällä.

Kurejoenkylän maakauppa keskittyi siis Sillanpään –Rottalan alueelle 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Tällöin toimi lähekkäin toimivat em. Mikkolanahon kauppa, Väinö Nygrenin kauppa ja leipomo, Juho Könösen kauppa sekä Berggrenin liiketalo, jonka osti vuonna 1905 Samuel Saarinen. Saarinen myi kauppansa ja leipomonsa vuonna 1918 Alajärven Osuuskaupalle. Sanna ja Eeli Puumala, Eemeli Anttila sekä Arvo ja Toivo Sillanpää laajensivat kaupallista tarjontaa Kurejoella 1940- luvulle mennessä. 1930-luvulla kurejokelainen Rakel Sikkilä myi seppeleitä, seppelenuhoja, ja tekokukkia.

Kurejoen Osuuskassan perustava kokous pidettiin 1924, toimialue kattoi Kurejoen ja Menkijärven kylät. Pankin toimitilat olivat aluksi kassanhoitaja Joeli Hörin talon kammarissa. Pankki toimi myös osuuskaupan myymälän tiloissa, osuusmeijerillä ja vuosina 1941-1947 Kalle Yli-Juutin aikana Luomalan talossa. Vuonna 1947 Kurejoen Osuuskassa rakennutti toimitalon Sillanpäähän. Alajärven Säästöpankki puolestaan rakennutti oman toimitalonsa samaan risteykseen vuosina 1962-1963.

Ammattikäsitöläisiä kohdeltiin mestareina, ja nälkävuosien jälkeen omavaraiset alajärveläiset tarjosivat työtä muutamalle käsityöläiselle.

Kalle Linnanmäki perusti 1908 nahkuriliikkeen Kurejoen Hautalan talon maille. Kurejoelle Kuortaneelta muuttanut Nestori Sissala oli taitava länkimestari. Kurejoen Sillanpäässä asunut Matti Virsula tunnettiin ”Hilapielen” seppänä ja taitavana viikatteen takojana. Taontaperinnettä on Kurejoella jatkanut Ketosen suku. Joonas Luoma puolestaan toimi puuseppänä Kurejoen Ahopellossa. 1880-luvulla Jaakko Hautanen perusti yhden miehen työllistäneen savenvalimon Kurejoen Heikinkankaalle. Hän valmisti kaakeleita, vateja, ruukkuja ja kukkapurkkeja. Yrityksen toiminta jatkui 1910-luvun jälkipuolelta saakka.

Erkki Lahti perusti tiilitehtaan Kurejoelle 1930-luvun lopulla

Puunjalostus ja myöhemmin huvilaveistämöt työllistivät myös kurejokelaisia jo 1950-60-luvulta lähtien. Huviloita vietiin myös maamme rajojen ulkopuolelle. Näihin aikoihin mieskotiteollisuuskoulun puutyölinja siirtyi Lappajärveltä Alajärven maatalousoppilaitokseen ja paransi näin nuorten miesten kouluttautumismahdollisuuksia.

1.5 Kunnallishallinnon kehitys

Kurejokiset isännät olivat esimerkillisesti mukana myös kunnallisessa luottamusmiestoiminnassa alusta lähtien eli vuoden 1865 kunnalliasetuksen voimaantulosta saakka. Heikki ja Daniel

Lillstrang, Eeli Sillanpää, Antti Oskari Logren eli Tuomela, Jaakko Mäenpää ja Matti Anttila loivat esimiehinä talonpoikaista luottamusmiesperinnettä 1910-luvulle saakka. Vuonna 1911 kuntalaiset saivat ilmoitustaulun kirkonkylän säästöpankille ja Kurejoen Saarisen talon seinälle. Joulukuun 1909 kuntakokouksessa päätettiin äänestyksen jälkeen ostaa Kuusiniemen tila vaivaistalon rakentamista varten. Jo vuonna 1889 Jaakko ja Simuna Juuti sekä Antti ja Jaakko Höri olivat vaatineet ruotivaivaisten pidon lakkauttamista epäoikeudenmukaisena sekä hoitajia että hoidettavia kohtaan. Vaivaistalo eli kunnalliskoti valmistui Kuusiniemeen 1917.

Vuodesta 1835 lähtien Alajärvi kuului hallinnollisesti Kuortaneen kihlakuntaan, jonka ylimpänä virkamiehenä oli kruununvouti- Hänen esimiehensä oli Vaasan läänin kuvernööri. Frithiof Lagus oli Alajärven nimismiehenä vuosina 1871-1891, kihlakunnan henkikirjoittajana ja vt. Kruununvoutina vuosina 1892-1913. Hän valvoi järjestystä, valtion veronkantoa, teiden siltojen ja kestiekievareiden kuntoa. Lagus toi tuulahduksen säätyläisten elämäntyylistä Kurejoen Keltikankaalle, jossa perheellä oli palveluksessa 4 piika ja 3 renkiä. Nimismiehen sanottiin rauhoittaneen elämää Alajärvellä, mutta toisaalta häntä syytettiin ”kapakoitsijoiden ystäväksi” ja esiintymisestä humaltuneena yleisillä paikoilla. Laguksen kuoleman jälkeen hänen kolmas vaimonsa Betty Scheinpflug myi Keltikankaan tilan. Myöhemmin tilalle perustettiin Maamieskoulu.

Pitäjän tunnetuin ”fankifööräri” oli Taneli Sillanpää eli Höri 1800-luvun lopulla hän toimi nimismiehen alaisena vanginkuljettajana- virka kulki ”perintönä” Sillanpään suvussa. Edes moninkertaisen murhamiehen, Matti Haapojan, ei onnistunut Tanelia pelotella.

Vuonna 1886 Alajärvestä muodostettiin Alajärven, Lehtimäen ja Soinin käräjäkunnan keskus. Käräjätupana toimi Laguksen kartanon eteläpääty. Rikostapaukset lisääntyvät ankarien aikojen johdosta 1870-1900-luvuilla. Käräjien päätöksellä tuomitut saattoivat selvitä 40 raipaniskulla. Rangaistukset toteutettiin Kurejoen Höriin pystytetyssä hirressä, jonka koukkuihin ja renkaisiin rangaistava sidottiin puolialastomana. Kelloa katsova nimismies näytti kepillään piiskurille tahtia. Pieksämisen jälkeen uhri vapautettiin kahleista ”selänvoitelijoiden” käsiteltäväksi

Vuosina 1899-1904 kuntakokouksen esimiehenä toiminut Daniel Lillstrang oli alajärveläisten edustajana luovuttamassa kansalaisadressia, suurta adressia, tsaarille Pietariin. Helmikuun manifesti koettiin Suomen perustuslain vastaiseksi ja uhkaksi omalle kielelle, rahalle, postilaitokselle ja omalle virkamieskunnalle. Tsaari ei ottanut suomalaislähetystä vastaan, ja venäläistämistoimenpiteet alkoivat.

Matti Anttila siirtyi kuntakokouksen esimiehen tehtävistä kunnanvaltuuston ensimmäiseksi puheenjohtajaksi 1919 ja hoiti tehtävää muutamia vuosia lukuun ottamatta kolmikymmenluvulle asti. Vuonna 1929 kunnallisten asioiden hoito keskitettiin kunnantoinmistöön, jonka ilmoitukset julkaistiin kirkonkylässä, Kurejoella ja Hoiskossa. Kunnallishallinnon tehostuminen edellytti kunnankirjurin palkkaamista ja tointa hoiti vuosina 1928-1942 Eeli Saloranta ja hänen jälkeensä Niilo Peltola. Kunnan talous oli kaiken aikaa tiukka ja varsinkin 1930-luvulla pohdittiin keinoja menojen karsimiseksi, ja ehdotettiin jopa alakansakoulujen lakkauttamista. Suuri menoerä kunnalle oli myös köyhäinhoito. Uusi kunnalliskoti rakennettiin Kuusiniemeen 1918 ja johtajattareksi valittiin alajärveläinen Anna Myllymäki. Vuonna 1921 puutarhuri Ida Männikkö toimi vt. johtajattarena ja vuonna virkaa tuli Aino Walhelm. Kunnalliskodin asukkaat hoitivat palstaviljelmää ja esimerkiksi vuonna 1937 hoidokit kuokkivat hehtaarin viljelyalueen Frabackan vainiosta. Talon hoidokeissa oli alusta lähtien myös mielisairaita, mutta erillinen mielisairasosasto saatiin vasta 1938. Jatkosodan jälkeen johtajat vaihtuvat tiuhaan. Nestori Väliaho toimi tilanhoitajana. Vanhainkoti luopui karjastaan ja myi maansa pääasiallisesti maatalousoppilaitokselle 1960-luvulla. Vuodesta 1962 kunnalliskotia voitiin nimittää vanhainkodiksi.

1930-luvulla kulkutaudit raivosivat. Väestö sairasti lavantautia, kurkkumätää ja tulirokkoa. Helmikuussa 1939 huvitilaisuuksien järjestäminen kiellettiin Kurejoella ja kirkonkylässä sekä Kurejoen koulu suljettiin pariiksi viikoksi.

Keväällä 1934 Alajärven kunnanvaltuusto perusti palolautakunnan. Kurejoen piirin sammutuspäällikkönä toimi Eino Niemi. Kunta jaettiin myöskin nuohouspiireihin.

Kieltolain aikana valtuusto valitsi raittiuslautakunnan esimieheksi Matti Luoma-ahon ja jäseniksi Kalle Laitilan ja Juho Seppä-Lassilan ja he sekä Aukusti Nieminen pitivät raittiustyötä säännöllisesti esillä valtuuston kokouksissa. Väkeviä kuitenkin keiteltiin ja eräskin nimismies totesi: ”Minä tahto sanoa, että Alajärnessä Höri keittä paras viina”. 1927 Juho Seppä-Lassila valittiin kunnan kolmanneksi raittiuspoliisiksi. Raittiuspoliisit saivat anomuksesta ”täydellisen kotietsintäoikeuden”. Myöskin maamieskoulua kehoitettiin ryhtymään raittiutta tukeviin toimenpiteisiin. Raittiudenvälvoijilla oli käytössään omatekoinen piikkimatto ja maanteiden risteyksiin, esimerkiksi Sillanpään risteykseen, pystytettiin paalut, joihin voitiin kiinnittää köysi moottoriajoneuvon pysäyttämiseksi.

1.6 Kirkollinen elämä

Maallisetkin asiat olivat ennen kunnallishallinnon asettamista olleet kirkonkokousten asialistalla, mutta tästä luovuttiin pikkuhiljaa 1870-luvulle mentäessä. Vuoden 1869 kirkkolain mukaan seurakunnat valitsivat kirkkoneuvoston eli raadin, jota kirkkoherra tai hänen sijaisensa johtivat. Vuonna 1870 Alajärven kirkonkokous valitsi kirkkoneuvostoon edustajan jokaisesta kinkerikunnasta, Möksystä, Paalijärveltä, Tallbackasta, Paavolasta, Turpelasta, Höristä ja Höykkylästä. Niin sanotusta seksmanni eli kuudennusmieslaitoksesta luovuttiin myös vähitellen. Jaakko Juuti mainitaan seksmannina 1877.

Jumalanpalvelukset alkoivat kesällä yhdeksältä ja talvella kymmeneltä. Jonathan Gummeruksen aikana Ylikylän kansakoulunopettaja Oskar Helenius saattoi toimittaa yksinään jumalanpalveluksen, koska kirkkoherra piti hartaustilaisuutta Lehtimäellä.

Kirkkolain mukaan seurakuntien oli huolehdittava myös lasten lukutaidon ja kristinopin opetuksesta. Opetusta annettiin aikaisemminkin, mutta varsinainen kiertokoulu aloitti toimintansa vuonna 1878. Kiertokoulunopettajina toimivat esimerkiksi Liisa Höri eli Sikkilä, Alina Anttila ja Olga Anttila ja Anna Sillanpää. Kansakoulujen perustamisesta huolimatta kiertokoulujen oppilasmäärät pysyvät melko suurina. Vuonna 1910 opetukseen osallistui 675 oppilasta eli lähes puolet seurakunnan 7-15 vuotiaista lapsista. Tämä selittyy osaksi sillä, että kansakouluun hyväksyttiin ainoastaan lukutaitoiset lapset. Myöskin pyhäkouluopetukseen osallistuttiin ahkerasti.

1900-luvulla Kurejoen uskonnollista elämää ovat sävyttäneet herännäispohjainen kirkkouskoisuus eli beekiläisyys, evankelisuus ja lestadiolaisuus sekä myöskin Siionseurakunnan ja Vapaakirkon toiminta.

1.7 Kansanopetuksen kehittyminen

Vuoden 1866 kansakouluasetuksen mukaan lasten opetusvelvollisuus kuului kunnille - laki ei kuitenkaan vaatinut kansakoulujen perustamista. Kirkonkylän kansakoulu aloitti toimintansa 1883.

Maaliskuussa 1896 kuntakokous päätti äänin 1605-925, että Kurejoella ei koulua tarvita. ”Siellä kasvaa laiskoja herroja, kun on yksikin koulu, kyllä niitä siinäkin kerkiää tulla”.

Kurejoen kyläläiset kokosivat kuitenkin voimansa ja perustivat yksityisen kansakoulun, joka aloitti toimintansa 17.1.1898 Jaakko Sillanpään talon yläkerrassa. Jo saman vuoden helmikuussa kuntakokous hyväksyi Kurejoen Ylikylän kansakoulun kunnan oppilaitokseksi. Koulu toimi aluksi vaatimattomissa tiloissa yksityistaloissa, mutta sai myöhemmin oman koulurakennuksen Sillanpään risteyksen lähelle Menkijärventien varteen. Vuonna kunnanvaltuusto hyväksyi Kurejoen Ylikylän uuden kansakoulun 2,48 miljoonan markan rakentamiskustannukset.

Maatalousoppilaitoksen sijainti kylässä on aina vaikuttanut kylän toimintaan. Varsinkin 1950-luvulta lähtien koulun toiminta on voimakkaasti laajentunut ja monipuolistunut, mikä on näkynyt myöskin nimenmuutoksina aika ajoin. Kannatusyhdistyksen voimin toiminut koulu siirtyi 1971 valtion hoitoon ja jälleen 1997 Alajärven kaupungin omistukseen. Nimi vaihtui pian Alajärven ammatti-instituutiksi, koska laitos kouluttaa maatalousyrittäjien lisäksi myös puutarhureita, ympäristöhoitajia ja puuseppiä.

1.8 Harrastustoiminta, nuorisoseuraliike ja poliittiset liikkeet

Maaliskuussa 1900 kurejokelaiset perustivat nuorisoseuran Janne Myllykankaan ja Heikki Mikkolanahon aloitteesta. Koska yhdistys jäi rekisteröimättä, sen jäsenet kuuluivat edelleen 1896 perustettuun Alajärven nuorisoseuraan. Seuraavana vuonna nuorisoseuralaiset esittivät menestyksekkäästi Teuvo Pakkalan Tukkijoella-näytelmän. Nuorisoseura rekisteröitiin vuonna 1902. Vuonna 1909 vietettiin talkoilla pystytetyn Korventähti-seurantalons vihkiäisiä. Näytelmien lisäksi urheilutoiminta kuului oleellisena osana nuorisoseuran toimintaan. Nuorisoseuralla oli myös kirjasto ja oma seuralehti, Korventähti sekin nimeltään. Toiminta elpyi vaikeiden vuosien jälkeen 1920-luvulla. Nuoret halusivat kehittää itseään puhuen, näytellen, laulaen, runoillen, tanhuten ja urheillen. Toiminnan avulla myös toimitalon rakentamisesta aiheutunut velka pieneni, ollen 1924 4000 markkaa, kun talon arvo oli 60 000 markkaa. Toiminnan vilkkaudesta kertoo se, että vuonna 1925 Kurejoen nuorisoseura järjesti 12 iltamatilaisuutta ja esitti 9 näytelmää. Jäsenmaksun maksaneita jäseniä oli yhteensä 51. Kieltolaki vahvisti raittiustyötä Kurejoen nuorisoseuran jäsenten keskuudessa 1920-luvulla. Poliisin, Eeli Sillanpään ja Juho Seppä-Lassilan ansiosta humalaiset pysyivät poissa nuorisoseuran tilaisuuksista.

Vuodesta 1924 lähtien Jaakko Latvalan, Eeli Juutin ja Jalmari Sorvarin muodostama kotiseututoimikunta kuvasi vanhoja rakennuksia ja henkilöitä, keräsi raatajavanhusten muistelmia ja asukkaiden puumerkkejä sekä tallensi kansanlauluja. Nuorisoseuran 50 niteen kirjastoa käytettiin apuna kotiopintokerhon toiminnassa. Painiharrastus elpyi vuonna 1925, jolloin rakennettiin talkoilla painimatto. Myöskin nuorisoseuran alaosastona toiminut Voimistelu- ja Urheiluseura, vuodesta 1936 Kurejoen Kuri, virkistyi. Kuri kuului Etelä-Pohjanmaan 10 menestyneimmän seuran joukkoon 1930-luvun jälkipuolella, jolloin Eeli Peltola valmistui seuravalmentajaksi Vierumäeltä. Seuran jäsenet raivasivat Juutlaukkosen maalle urheilukentän. 250 metrin pituisen juoksuradan, hyppy- ja heittopaikan. Seuran keskittymistä yhden kylän nimen alle kritisoitiin aikanaan voimakkaasti. Kenttä kuitenkin rapistui sotien aikana ja Kurejoen Kurista tuli myöhemmin Alajärven Ankkurien Kurejoen kyläosasto.

Kurejoen nuorisoseurantalo paloi vuonna 1941, mutta siitä huolimatta sota- aikana järjestettiin juhlia siirtoväen, sotaorpojen ja invalidien hyväksi. Uusi seurantalo rakennettiin rakennusmestari Heikki Juutin piirustusten mukaan 1948 ja seuraavana vuonna järjestettiin laajat kruunuhäät. Seurantaloa kunnostettiin 1960-luvulla ja jälleen 1990-luvulla.

Kyliä väliset ottelut lisäsivät alajärveläisten mielenkiintoa pesäpalloon 1920-luvulla, jolloin kirkonkylän, Hoiskon, Pynntärin ja Kurejoen ottelut päättyivät usein tappeluun.

Vuonna 1926 Kurejoen Hyöritinginharjulle Keltinevalta siirtyneet suojeluskunnan ampujat järjestäytyivät Alajärven Ampumahullut-nimiseksi kerhoksi, jolle Urho Lillstrang myöhemmin lahjoitti hehtaarin laajuisen maa-alueen. Suojeluskunta myi omaisuutensa, sen mukana ampumarata-alueen 1944 Alajärven kiinteistö Oy:lle ja tila palautui takaisin Urho Lillstrangille 1000 markalla.

Työväenliikkeeseen kuuluva Kurejoen voitto-yhdistys perustettiin 1915 ja sille rakennettiin myös toimitalo Saukonperälle. Työväenyhdistysten, samoin kuin aiemmin perustetun Alajärven maalaisliiton osaston toiminta hiipui ensimmäisten eduskuntavaalien jälkeen .

1.9 Rauhattomat ajat

Elokuussa 1915 Saksan keisari Wilhelm II vahvisti Lockstedtin suomalaisen joukko-osaston perustamiskäskyn. Tiedon saatuaan aktivistit muodostivat maahamme salaisen etappiverkoston. Keski-Suomesta rannikolle pyrkiivät värvätyt miehet majoittuivat matkallaan Kurejoen Lillstrangin kievarissa. Aktivistit ja jääkärit valpastuivat Venäjän maaliskuun 1917 vallankumouksen jälkeen. Epävarman tilanteen vuoksi jääkärien siirtyminen Suomeen viivästyi. Uudellemaalle perustetun saksanniemen 200 miehen järjestyslipusto pakeni punakaartilaisia marraskuussa. Tammikuun alkuun 1918 mennessä Lappajärvelle siirtyneen ratsukoulun harjoitusvahvuus oli 120-140 miestä. Alajärveläiset Alfons Lagus, Algot Helenius ja Ville Myllykangas olivat Lappajärven ratsukoulussa. Vimpelin sotakoulun harjoituksiin ilmoittautui yli 200 miestä. Heleniuksen, Laguksen ja Myllykankaan lisäksi Urho Lillstrang oli kenraali Paul von Gerichin johtamalla Vimpelin kurssilla.

Kesällä 1917 ”palokunta-aate” levisi myös Alajärvelle, mutta varsinaisesti suojeluskunta perustettiin 1918. Salaisia ”paloharjoituksia” pidettiin myös Kurejoella. Keväällä Alajärven suojeluskunnan parivartiot valvoivat öisin Kurejoen, Hoiskon, Korteperän – Levijoen, Luoma-ahon, Sänkiähon ja Nygårdin seudun teitä. Suojeluskunnan esikunta kuulusteli työväenliikkeeseen paikallista johtoa useaan kertaan ja uhkasi sulkea Kurejoen työväenyhdistyksen talon, koska osa asevelvollisista piileskeli kutsuntoja metsässä.

Maaliskuun 18. päivänä esikunta perusti vankilan pidätettyjä varten Kurejoen Sorvariin. Toukokuuhun mennessä esikunta vangitsi 17 henkeä, joista 13 oli alajärveläisiä, vangitut kuitenkin vapautettiin pian.

Rauhallisempien aikojen jälkeen alkoivat taas vuonna 1938 sotatoimet. Neuvottelut Suomen ja Neuvostoliiton välillä eivät johtaneet jälkimmäisen kannalta toivottuun tulokseen. Syksyllä 1939 kutsuttiin reserviläiset ylimääräisiin kertausharjoituksiin. Lokakuun 13. päivänä 700 alajärveläistä kokoontui Kurejoen maamieskoululle varusteiden jakoon. Talvisota oli alkanut.

Myöskin jatkosotaan lähdettiin maamieskoulun mäeltä, sieltä joukot marssivat Lapualle. Mäelle pystytettiin myöhemmin Alvar Aallon suunnittelema muistomerkki.

Sotien aikana naiset järjestivät kotirintamalla talkoita varusteiden valmistamiseksi rintamalle.

Sodan jälkeen karjalainen siirtoväki asettui aluksi pääasiassa kirkonkylään ja Kurejoelle.

Maanlunastuslautakunta muodosti uusia pientiloja mm. siirtoväelle ja vuosina 1947-48 lautakunta osti Kurejoelta, Iiruulta ja Paavolankankaalta 36 ha maata. Uudisrakennuksia rakennettiin ja peltoja raivattiin. Asutusneuvoja Arne Rokala kiersi polkupyörällään antamassa rakennusohjeita.

Kurejoen Purohaka oli yhteislaitumena niin, että tilaton väestökin saattoi pitää karjaa.

Tänä päivänä Kurejokilaaksossa on arviolta 300 ha peltoja, joilla viljellään pääasiassa viljaa ja perunaa. Kurejoki on noin 15 km pitkä ja siihen rajoittuu koko matkalla pari sataa peltolohkoa.

Alueella on vajaa kymmenen maitotilaa ja saman verran sikaloita.

Kurejoen maisema

Lähteet: Emilia Simolin. Kurejoen maisema, kulttuurimaiseman ja vesistön hoito Kurejokilaaksossa. Länsi-Suomen ympäristökeskus.2001

Kurejokilaakson kulttuurimaisema on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi. Entisen Vaasan läänin alueelta on luetteloitu 30 valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokasta kokonaisuutta, jotka ovat edustavimpia esimerkkejä seudulle tyypillisistä kulttuurimaisemista. Kurejoki sijoittuu maastollisesti osittain Pohjanmaan lakeuksille ja osaksi Suomenselän vaihtumisvyöhykettä. Joki alkaa Alajärvestä ja virtaa mutkitellen kumpuilevan maiseman halki. Kurejokilaakso rajautuu mäkiin ja selännteisiin; näkymiä rajaavat myös pellonreunat ja talot. Kurejoen alueella on asuttu jo varhaisella kivilaudella. Litorina –meren lahti ulottui tuolloin Lappajärveltä Koskenvarrelle ja Orasenjoelle saakka. Asuinpaikat sijaitsivat tuon lahden saarilla ja rannoilla, nykyisillä noin sadan metrin korkeuteen nousevilla mäillä. Nykyiset talot sijaitsivat osaksi samoilla paikoilla, joilla tiedetään asutun ainakin jo 1500-luvulla. Vanhimmat talot sijaitsivat nauhana joen töyräillä.

Mielikuva maisemasta hahmottuu visuaalisesti ja toiminnallisesti tärkeiden maisemakohtien kautta. Kurejoen ympäristössä tällaisia tärkeitä kohteita ovat sillat ja risteykset. Solmukohtat ovat maiseman tärkeitä pisteitä, joissa kohtaavat eri maisematekijät, esimerkiksi tie, laakso, vesistö, näkymälinja, rakennusryhmät. Kylät ja tärkeät yhteiset rakennukset sijoittuvat luontevasti solmukohtiin.

Keskeisintä maisemaa on Ammatti-instituutin ja Kuusiniemen akseli. Tässä kohdassa maisematyyppi muuttuu selvästi: jylhät mäet muodostavat portin lakeuksilta Suomenselän vaihtumisvyöhykkeelle. Ammatti-instituutin mäki hallitsee maisemaa etenkin pimeänä vuodenaikana kirkkaine pihavaloineen. Sillanpään risteys on toimiva kyläkeskus. Ylikylän koulu sijaitsee komealla paikalla lähellä joen rantaa. Koulun pihalta näkee pitkälle jokilaaksoon. Kuusiniemen komea rakennus sijaitsee myöskin maisemallisesti näyttävällä paikalla.

Kurejokilaakson ominta talotyyppiä ovat puolitoista- ja kaksikerroksiset pohjalaistalot. Talot ovat kapearunkoisia ja ikkunat kuusiruutuisia. Ulkorakennuksissa näkee monimuotoisia kulmaratkaisuja, aumakattoja ja solia. Läpikuljettavat rakennustyytit ovat muistoja korttelimaisista pihapiireistä ja tarjoavat lähtökohdan nykyaikaan sopivien piharatkaisujen kehittämiseen.

Pihapuiden istuttamisen tarve syntyi 1800-luvun loppupuolella, kun peltoala oli nopeasti moninkertaistunut ja avoimeen maisemaan kaivattiin suojaavia puita. Kurejoen maisemassa tyypillisiä pihapuita ovat koivut, kuuset, männyt ja lehtikuuset. Myöskin teiden varsilla on siellä täällä vanhoja, komeita maisemapuita; pääosin mäntyjä. Myöskin harvinaisemmat puulajit kuten sembramännyt, vaahterat ja Terijoen salavat antavat maisemalle ilmettä. Puukujat ovat yleisiä pihateiden varsilla ja tiiveimmin rakennetuissa taajamakohdissa on kuusi- ja lehtipensasaitoja. Rantojen laiduntamisen loputtua on jokivarren puusto rehevöitynyt ja ilmaisee mutkittelevan jokiuoman olemassaolon.

Kulttuurimaiseman säilyminen edellyttää jatkuvaa maataloutta. On tärkeää, että maisema on selväpiirteistä, helposti hahmotettavaa ja tunnistettavaa. Perinteinen avoin viljelymaisema on syntynyt vuosisatoja jatkuneen metsänraivauksen tuloksena. Maiseman avoimuutta on alettu arvostaa vaurauden merkinä. Avoin maisema koetaan myös turvallisemmaksi, kuin sulkeutunut.

Talot sijoitetaan mieluiten vaihettumisvyöhykkeelle metsän ja pellon väliin. Paikoille, jotka tarjoavat hyvät näkymät sekä suojaa .

Lappajärven suunnasta tultaessa jokimaisema muuttuu selvästi Suksitehtaan tienoilla. Joki virtaa syvässä uomassa ja talot sijaitsevat nauhana sen rannoilla. Kuljettaessa Sillanpään risteyksestä Kuusiniemen sillalle, jokilaaksoa reunustavilta teiltä voi nähdä vastarannan jyrkille rinteille, mutta jokivarren puista näkyvät vain latvat. Rannoilla on metsälaikkuja ja rantapellot ovat erittäin jyrkkiä. Rottalankoski on ennen pauhannut ja pyörittänyt myllyä, mutta nykyään vesi on usein niin vähissä, että koskessa voi kävellä kiveltä kivelle. Kevättulvat nousevat paikoitellen rannoille. Joessa on kuusi saarta, joita on käytetty laitumina- yhtä jopa tanssipaikkana. Kuusiniemen sillalta Turpelanlammille kuljettaessa maasto muuttuu mäkiseksi. Raspakan-, Hautakydön- ja Räppäkinpurot laskevat jokeen lähellä toisiaan. Hyöritinginharjun pohjavesialueen eteläpää kohtaa tässä laakson: Alue on lähteistä. Vinosti jokilaakson poikki kulkeva pitkulainen hiekkakohouma jatkaa harjun linjaa kohti Timmerpakanmäkeä. Maa on pehmeää ja läpäisevää, joen rannat jyrkkiä ja monin paikoin sortuneita. Kevättulvat huuhtelevat peltoja Räppäkinpuron suulla ja Heiknäsinmutkassa. Tämä jokilaakson kohta on Kurejoen keskeisintä kulttuurimaisemaa. Koska talot sijaitsevat kaukana joesta laakson reunoilla, jokirannat soveltuvat hyvin ulkoilumaastoksi. Kurejoen veden laatu on luokiteltu välttäväksi, mutta vesistön tilaa pyritään parantamaan perustamalla suojavyöhykkeitä, kosteikkoja, ja laskeutusaltaita jne sekä antamalla viljelijöille ympäristöneuvontaa. Joessa on kesäisin esiintynyt sinileviä, joista osa on myrkyllisiä. Kurejokea kuormittavat erityisesti pelloilta tulevat ravinteet ja kiintoainekset sekä haja-asutuksen jätevedet. Ongelmana on lisäksi veden korkeuden säätely. Säännöstelyn takia vaihteleva virtaus syö joen penkkoja. Joen tuoma lieju haittaa kasvien juurtumista, pitäen penkat ja suojakaistat paikoin paljaana. Toisaalta tulvat ylläpitävät harvinaisia niittytyyppejä.

Jokivarren kasvillisuus on pääasiassa kosteata niittyä tai suurruoholehtoa. Vanhoilla käytöstä poistetuilla laitumilla näkee rikkaita niittykasvillisuutta, mutta suurruohot ja pensaat alkavat vallata niitä. Joitakin tuoreita heinäniittyjä on vielä jäljellä. Valtalajeina ovat ravinteikkaassa maassa viihtyvät mesiangervot, horsmat ja nokkoset. Yleisimpiä metsätyyppejä Kurejoen ympäristössä ovat tuoret kankaat, mutta joen rannalla esiintyy myös lehtomaista kasvillisuutta.

Jokivarsi tarjoaa asuinpaikkoja myös monille eläimille. Useimmin nähtyjä eläimiä ovat hirvet, rusakot, oravat, siilit ja monet linnut. Jokivarressa elävät myös saukko ja liito-orava. Monet lintulajit kuten isokuovit ja töyhtöhyypät ovat vähentyneet ja kottaraiset hävinneet lähes kokonaan, mutta esimerkiksi peltopyyn tai kulorastaan voi vielä tavata. Harvinaisempia täällä pesiviä lajeja ovat maakotka, joutsen, kuukkeli ja pikkutikka. Avo-ojat rikastuttavat maisemaa ja monipuolistavat lajistoa. Ojien ja purojen pientareet ja suojakaistat on pidettävä avoimina niittämällä. Pensaista on kuitenkin hyötyä varsinkin ojien suulla, joiden penkat ovat herkkiä sortumaan. Pensaat sitovat ravinteita, tarjoavat suojaa eläimille ja luovat suotuisaa pienilmastoa pelloille hidastamalla ilmavirtauksia lähellä maata.

Rakennettu maisema

Näkyvimmit ja maiseman kannalta merkittävimmät vanhat rakennukset ja rakennusryhmät sijaitsevat suurelta osin korkeimmilla kohdilla; entinen vanhainkoti Kuusiniemessä Heikinkankaalla, Rottalan talo jokivarressa, lähellä Sillanpään risteystä, Ylikylän vanha koulu eli Aunion talo Menkijärventien varressa sekä hieman uudempaa rakennuskantaa edustava Ylikylän koulu jokivarressa Sikkilän puolella. Tyypillisiä eteläpohjalaisia taloja kuusiruutuisine ikkunajakoineen löytyy vielä muutamia, esimerkiksi Männikön talo Juutintien varressa , hieman

erilaista rakennustyyliä edustava Hahtokarin talo Ylikylän koulun lähellä, Juutin talo Heikinkankaalla, sekä Seppä-Lassilan talo Seppä-Lassilantien varrella.

Muita maiseman kannalta merkittäviä rakennusryhmiä tai rakennuksia ovat Meijerin rakennuskompleksi korkeine savupiippuineen Keltikankaanmäen laaksossa, vanha suksitehdas kohtalaisen hyvin säilyneine hirsirakennuksineen Sihtalantien varressa, entinen kauppakunnan talo Sillanpäässä, sekä Ammatti-instituutin rakennukset puistoalueineen Keltikankaanmäellä . Yhteisistä kokoontumistiloista mainittakoon myöskin maisemallisesti merkittävä nuorisoseurantalo Juutintien varrella. Kokonaisuudessaan rakennuskanta on melko uutta , mikä kertoo tietysti osaltaan siitä, että kylä elää. Molemmiin puolin jokea kulkevat tiet muodostavat luontevat kylänraitit, joiden varrelle asutus on sijoittunut nauhamaisesti.